

tell", där fångarna erbjöds eget rum, mat på bestämda tider m.m.

Är Rudstedts bok om svensk fångvårdshistoria "unik"? Med tanke på att Rudstedt i stort sett gör halt vid 1960-talets slut, kan man tycka att hans bok knappast har något att tillföra vad som redan finns i Torsten Erikssons *Kriminalvård*. Eriksson har dessutom många utblickar till den svenska fångvårdens internationella förebilder, både vad gäller behandlingsideologier och arkitektur. Den svenska cellfångelseutbyggnaden på 1800-talet är inte enbart inspirerad från USA (det s.k. philadelphiasystemet som vi i första hand kom att tillämpa med både arbete och vila i avskildhet till skillnad från auburnsystemet med endast vila i avskildhet och gemensamt arbete under tystnad, i Sverige tillämpat endast i Centralfängelset på Långholmen, uppfört efter båda systemen). Det är till kontinenten och till England som resorna gick när cellfångelse-reformen skulle förverkligas. Vad Rudstedt dessutom har att säga om själva fängelsebyggnaderna är betydligt precisare uttryckt av Anders Åman i *Om den offentliga vården* (1976). Det förvånar att en översikt över svensk fångvård inte fäster uppmärksamheten på Fångvårdsstyrelsens tryckta årsberättelser, och det är synd, att Rudstedt inte tillmötesgår den intresserade läsaren med en utförlig litteraturlista. Nu saknas många av de viktigare arbetena på området. För att verkligen

kunna presentera något nytt, borde Rudstedt ha gett sig i kast med svensk kriminalvård efter 1973 års verkställighetslag eller, för den tid som han nu behandlar, fördjupat sig i det än så länge till stora delar jungfruliga arkivmaterial som finns. Detta hade varit unikt.

Rudstedt avrundar förtjänstfullt sin framställning med ett kapitel om vaktpersonalen. Fängelser och fångvård är ett område som fascinerar, sannolikt mycket beroende på att fångarna får representera en alternativ tillvaro som många av oss drömmer om, kanske inte just som kriminella och fängelsekunder, men utanför det system av regler och förväntningar, som snärjer våra liv. Vaktkonstaplarna kan knappast iklädas den rollen och när det skrivs om fångvård kommer dessa ofta i skymundan. Bevakningen vid fängelserna utfördes från början av soldater. Långa dröjde sig den militära yttre bevakningen kvar, först när denna 1880 drogs in på Långholmen försvann den sista militära vaktstyrkan från våra fängelser. Rudstedt beskriver löner och anställningsvillkor samt den fackliga organiseringen. Avslutningsvis (19 s.) får läsaren ta del av vaktkonstapel A. T. Hassborns tidigare opublicerade minnesanteckningar från Långholmen, där han tjänstgjorde 1918–49. Fångmemoarer, bl.a. från Långholmen, finns det gott om. En vaktkonstapels egenhändigt nedtecknade erfarenheter är dock betydligt mera sällsynta.

Dan Waldetoft

KORTA BOKNOTISER

Staffan Bengtsson, Katarina Juvander, Göran Willis: **Med K-märkt genom Sverige**. ByggFörlaget, Stockholm 1994. 160 s., rikt ill. i färg.

Medan Riksantikvarieämbetet och dess representanter ute i länen sedan gammalt ägnat sig åt studier av och skydd för fornlämningar, kyrkor och märkligare byggnadsverk och miljöer samt från och med 70-talet med början i Värmland också industriminnen, har åtskilligt annat fallit utanför ramen för vad fornminneslagen och 1960 års lag om byggnadsminnen avser. En svagare form av skydd har vid sidan därav K-märkning utgjort, och sådan har tillämpats inte minst i städer och samhällen där byggnadsminnesförklaring inte varit motiverad eller

medgivits av ägaren, vilket senare i viss mån också gäller den nämnda lagens användning. Men trots att antalet skyddade objekt ökats väsentligt under senare år, är det ännu mycket som saknas eller är under diskussion. Hur långt skall man sträcka intresset och vad är praktiskt möjligt?

Denna diskussion har nyligen berikats med den rubricerade boken, bunden i ringpärm för att underlätta uppslag under resor med bil i landet. Det är under sådana författarna, journalister Bengtsson och Willis i sällskap med bebyggelsehistorikern Juvander plockat fram en mängd som de anser förbisedda objekt: gamla kiosker, bensinstationer, busskurer, mjölkpallar, fritidshus, folkparker med deras dansbanor och serveringar, eternit-

klädda hus och mycket annat. En förteckning över ytterligare exempel avslutar boken, som med några undantag begränsar sig till södra och mellersta Sverige. Boken är alltså inte en resa bland K-märkta byggnader utan sådana som författarna vill K-märka eller i varje fall ta upp till diskussion i sammanhanget.

Nu kan lätt invändas att flertalet av de föreslagna och avbildade inte har några arkitektoniska eller estetiska värden. Det påstår inte heller författarna, utan betonar främst den sociala roll som samlingslokaler eller platser för möten en del representerar: lanthandel, bensinstationer, mjölkpallar m.fl., på samma sätt som enkla missions-

hus och äldre Folkets hus gör det. Det påpekas nog så riktigt att en felreoverad byggnad med oäkta och främmande material kan vara sämre än "varsamt förfall". Men det stora problemet är ju alltid frågan om det framtida underhållet i sig. Ägarförhållandena kan ibland vara oklara, och tillgängliga fondmedel i de antikvariska organens ägo räcker inte långt. Ett strängt urval är därför en nödvändighet, och en god dokumentation är ofta den enda framkomliga vägen. Där har denna bok trots sin summariska framställning visat på en del delvis nya områden att bevaka.

Gösta von Schoultz

FÖRENINGSMEDDELANDEN

FÖRENINGEN FÖR SVENSK KULTURHISTORIA Bokslut 1993

RESULTATRÄKNING

<i>Intäkter</i>	
Medlemsavgifter	42.069:—
Berit Wallenbergs Stiftelse	20.000:—
Humanistisk-samhälls-	
vetenskapliga forskningsrådet	60.000:—
Ebba och Sigfrid Svenssons Fond	5.430:—
Försäljning RIG	960:—
Ränta	1.405:71
	<u>Kronor 129.864:71</u>
<i>Kostnader</i>	
Honorar och tryckningskostnader	99.906:—
Diverse utgifter	17.530:50
	117.436:50
Årets överskott	12.428:21
	<u>Kronor 129.864:71</u>

UTGÅENDE BALANS 31 december 1993

<i>Tillgångar</i>	
Postgiro	81.629:90
Bank	817:60
Kassa	199:35
Tidskriften RIG	1:—
	<u>Kronor 82.647:85</u>
<i>Skulder</i>	
Ständiga Ledamöters Fond	5.500:—
Obetalda fakturor och arb.givaravgift	26.526:—
Balanserat överskott	38.193:64
Årets överskott	12.428:21
	<u>Kronor 50.621:85</u>

Stockholm 1994-03-03

Eivor Andersson